

Stanisław Celestyn Napiórkowski

"Narzędzie oraz instrument Ducha Świętego" : przyczynek do teologii słowa Bożego

---

Collectanea Theologica 45/2, 65-73

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. STANISŁAW CELESTYN NAPIÓRKOWSKI OFMConv., LUBLIN

„NARZĘDZIE ORAZ INSTRUMENT DUCHA ŚWIĘTEGO”

Przyczynek do teologii słowa Bożego

Jeśli ludzkie słowo kryje w sobie moc, która potrafi zabijać i ożywiać, słowo Boże zamyka w sobie tajemnicę o wiele głębszą, z nim bowiem związał Bóg swoje zbawcze działanie. *Konstytucja o Bożym Objawieniu* zwróciła uwagę na ścisły związek Ducha Świętego ze słowem: „Duch Święty, przez którego żywy głos Ewangelii rozbrzmiewa w Kościele, a przez Kościół w świecie, wprowadza wiernych we wszelką prawdę oraz sprawia, że słowo Chrystusowe obficie w nich mieszka” (nr 8). Współczesna teologia katolicka zwróciła się w stronę tego tematu (por. studia Schefczyka i Semmelrotha), jak dotąd jednak raczej nieśmiało, może dlatego, że do niedawna uchodził on za typowo protestancki. Prawdą jest, że ewangelickie chrześcijaństwo wniosło cenny wkład w rozwój teologii słowa Bożego. Niniejszy artykuł chce przypomnieć myśl Reformacji na temat słowa Bożego jako narzędzia, którym posługuje się Duch Święty. Zamierzenie to spełnia postulat Vaticanum II, by wzajemnie się przysłuchiwać i ubogacać duchowymi dobrami strony, co ostatecznie prowadzi do wzajemnego zbliżenia. Analiza źródeł ograniczy się do podstawowych pism symbolicznych XVI w., które zebrane w *Księdze Zgody*, pozostają do dzisiaj w wielkim szacunku w Kościołach luterańskich.¹

Solida Declaratio w następujący sposób ujęła relację między

---

¹ Oprócz trzech starożytnych symboli wiary *Księga Zgody* obejmuje: *Wyznanie Augsburskie* (*Confessio Augustana*; skrót: CA), *Apologię Wyznania Augsburskiego* (*Apologia Confessionis Augustanae*; skrót: ACA), *Mały Katechizm Lutra* (*Kleiner Katechismus*; skrót: KK), *Duży Katechizm Lutra* (*Grosser Katechismus*; skrót: GK); Melanctona *Traktat o władzy papieża* (*Tractatus de potestate papae*; skrót: T), *Artykuły Szmalkaldzkie Lutra* (*Articuli Smalkaldenses*; skrót: AS), *Epitome* (skrót: Ep) i *Solida Declaratio* (skrót: SD). Dwie ostatnie księgi stanowią jedną *Formułę Zgody* (skrót: FZ). Najstarszą księgą jest CA (1530 r.), najmłodszą FZ (1580 r.). Największym autorytetem cieszy się CA i KK.

Duchem Świętym a słowem: „Duch Święty zechciał być przez słowo skuteczny”.² Zatrzymujemy się przy tym zdaniu, które lapidarnie ujęło narzędziową funkcję słowa Bożego w dziele zbawienia.

1. „Duch Święty... przez słowo skuteczny”

Rozważmy kolejno trzy elementy tej wypowiedzi:

a. „Duch Święty...”

Skuteczności słowa nie należy wyjaśniać w sensie magicznym. Nie posiada jej samo ze siebie, samo też nie przybliży nikomu zbawienia. Jako pewnego rodzaju stworzenie nie posiada do tego jakichkolwiek kwalifikacji. Stworzenie może się samo potępić lub przyczynić się do potępienia innych, zbawia natomiast sam Bóg.

Księga Zgody charakteryzując zbawcze działanie Boga wiąże je z Duchem Świętym: to On działa przez słowo³, karci⁴, porusza człowieka⁵, sprawia, że poprawnie myślimy o Bogu, że się Go lękamy i w Niego wierzymy⁶, wzywa⁷, nakłania do posłuszeństwa przykazaniom⁸, umożliwia zewnętrzne wypełnienie Prawa⁹, nakłania dobrych do czynienia dobrze¹⁰, poucza o woli Bożej¹¹, pragnie udzielać łaski i wzmacniać nasze siły¹², jak też doprowadzić nas do pokuty¹³, umożliwia właściwy stosunek do Boga¹⁴, zaoferowuje w Ewangelii łaskę i zbawienie¹⁵, nie przestaje przepowiadać słowa Bożego¹⁶, nawraca, obdarza wiarą, kieruje człowiekiem i go odnawia¹⁷, rozpoczyna dzieło odrodzenia i odnowy¹⁸, sprawia w nas nowe i wieczne życie oraz wieczną sprawiedliwość¹⁹,

² ... *Spiritus sanctus per verbum vult in iis efficax esse...* SD XI. *Die Bekenntnisschriften der evangelischlutherischen Kirche*, Göttingen⁶ 1967, 1085, 75. *Die Bekenntnisschriften...*, krytyczne wydanie omawianych tutaj ksiąg, będzie odtąd cytowane w skrócie: BS.

³ SD II. BS 910, 89.

⁴ SD V. BS 955, 11.

⁵ SD II. BS 906, 83.

⁶ ACA 4. BS 187, 135.

⁷ KK. BS 512.

⁸ SD XI. BS 1084, 73.

⁹ ACA 4. BS 186, 130; 174, 70.

¹⁰ SD II. BS 897, 63.

¹¹ SD VI. BS 966, 12.

¹² SD XI. BS 1073, 33.

¹³ Jw. 1083, 71.

¹⁴ CA 18. BS 73, 2 n. Por. ACA 4. BS 166, 31 nn; 186, 130.

¹⁵ SD II. BS 879, 18.

¹⁶ GK II, 3. BS 655, 43.

¹⁷ SD II. BS 873, 5; SD III. BS 922, 23; 923, 28.

¹⁸ SD II. BS 897, 65.

¹⁹ ACA 4. BS 186, 132.

zachęca do dobrych uczynków²⁰, wzbudza miłość do Boga i bliźniego²¹, oczyszcza²², oświeca²³, odnawia serce²⁴, sprawia wiarę²⁵, zachowuje wiarę²⁶, uświęca²⁷, pociesza²⁸ i daje świadectwo wybrany, że są dziećmi Bożymi²⁹.

Skuteczność słowa jest skutecznością Ducha Świętego, który jest właściwym podmiotem działania *verbi Dei*.

b. „... przez słowo...”

Z pewnością Duch Święty mógłby karcieć wzywać, poruszać, uświęcać itd. bezpośrednio. Mógł też obrać sobie wiele różnych sposobów pośredniego wpływu na człowieka. Obierając wpływ pośredni, mógł obrać wiele różnych rzeczy, poprzez które obdarowywałby Bożą życzliwością. Zechciał jednak³⁰ obrać słowo jako środek, przy pomocy którego zbawczo oddziaływanie na człowieka. Jeśli Duch Święty wzywa do pokuty, wzywa przez słowo; jeśli nawraca, pobudza do pokuty, wiary i nowego posłuszeństwa, czyni to przez słowo, *durchs Wort, per verbum*³¹; jeśli pociąga do Boga, pociąga przez słowo³²; jeżeli wybiera, informuje o tym przez słowo³³; jeśli daje łaskę i moc, udziela ich przez słowo³⁴; jeśli powołuje, powołuje przez słowo³⁵; przez słowo dokonuje naszego uświęcenia³⁶, przez słowo umacnia i zachowuje wiarę, pomnaża dobra nadprzyrodzone i skutecznie ich strzeże³⁷; przez słowo nawraca, odradza i odnawia³⁸, przez przepowiadanie Ewan-

²⁰ SD VI. BS 966, 12.

²¹ SD III. BS 922, 23.

²² GK II, 3. BS 659, 58.

²³ KK. BS 512.

²⁴ SD VI. BS 966, 12.

²⁵ SD XI. BS 1083, 69 i 72.

²⁶ Ep IV. BS 789, 15.

²⁷ GK II, 3. BS 654, 37; KK. BS 512; SD III. BS 922, 23; 923, 28.

²⁸ SD V. BS 955, 11.

²⁹ SD XI. BS 1084, 74.

³⁰ *Will der H. Geist; Spiritus Sanctus... vult*, SD XI. BS 1085, 75.

³¹ Jw. i Ep XII. BS 825, 22.

³² SD XI. BS 1085, 76 n.

³³ Jw. 1082, 65.

³⁴ *...Der Heilige Geist durchs Wort, dadurch er uns beruft, Gnade, Kraft und Vermögen darzu vorleihet...*, SD XI. BS 1073, 33.

³⁵ *Dass aber „viel berufen sind und wenig auserwählet“, kompt nicht daher, dass es mit Gottes Beruf, so durchs Wort geschieht, die Meinung haben sollt, als spreche Gott: Ausserlich durchs Wort berufe ich euch wohl alle, denen ich mein Wort gebe, zu meinem Reich... dann es ist mein Wille, dass der grösste Teil von denen, so ich durchs Wort berufe, nicht sollen erleuchtet noch bekehret werden, sondern vordammet sein und bleiben, ob ich mich gleich durchs Wort im Beruf anders gegen sie erkläre. Hoc enim esset Deo contradictorias voluntates affingere...* SD XI. BS 1074 n, 34.

³⁶ GK II, 3. BS 658, 54.

³⁷ SD II. BS 877, 16.

³⁸ Jw. 873, 5.

gelii wierni otrzymują Ducha Świętego³⁹; przez Prawo Duch karci⁴⁰, przez Ewangelię wzywa⁴¹; przez słowo wzbudza wiarę i umożliwia przyjście Chrystusa⁴², przez słowo oświeca, przez nie daje wzrost we wierze i darach swoich⁴³; przepowiadanie słowa Bożego oczyszcza⁴⁴, przez słowo Boże otrzymujemy łaskę wysłużoną przez Chrystusa i usprawiedliwienie⁴⁵, przez słowo dokonuje się nasze uświęcenie⁴⁶.

W filozoficzno-teologicznej terminologii średniowiecza, tak bliskiej autorom *Księgi Zgody*, można by słowo Boże określić jako przyczynę nadrzędną (*causa instrumentalis*) zbawienia. Szeroka gama czasowników określających różne aspekty uświęcającej aktywności Ducha Świętego, niezmiennie wskazuje na słowo jako narzędzie, środek, instrument, organ czy urząd Ducha Świętego.

„... Nawrócenie do Boga jest dziełem samego Bożego Ducha Świętego; On sam jest owym wspaniałym artystą (*Meister, artifex*), który w nas to sprawia; posługuje się jednak przepowiadaniem i słuchaniem swego świętego słowa jako „swoim właściwym narzędziem oraz instrumentem”⁴⁷.

Nazwa *Meister* czy *artifex* posiadała w średniowieczu szersze znaczenie niż współczesne polskie „artysta”; oznaczało mistrza nie tylko w sztuce, ale również w rzemiośle, rzemieślnik czy artysta pracują przy pomocy narzędzi, tak Duch Święty działa przy pomocy słowa; jak najlepszy nawet artysta bez narzędzi nie wykuje w marmurze anioła, tak Duch Święty bez słowa nie ukształtuje nowego człowieka. Konieczność słowa-narzędzia tym wyraźniej można dostrzec, im uważniej wsłuchujemy się w słowa *Księgi Zgody* o bierności człowieka, a nawet oporze w stosunku do łaski Bożej, o tym, że jak kamień stawia opór żelazu w rękę rzemieślnika czy artysty, tak zdeprawowana wola człowieka buntuje się przeciw Bogu; że człowiek-tworzywo w niczym nie współpracuje z jedynym Działającym; że w najmniejszej nawet mierze nie jest w stanie poddać się

³⁹ SD VI. BS 966, 12.

⁴⁰ SD V. BS 955, 11.

⁴¹ KK. BS 512, 6.

⁴² SD XI. BS 1083, 69.

⁴³ GK II, 3. BS 657 n.

⁴⁴ Jw. 659, 58.

⁴⁵ Jw. 658, 54.

⁴⁶ Jw.

⁴⁷ ...*Die Bekehrung zu Gott allein Gottes des heiligen Geistes Werk sei, wölcher der rechte Meister ist, der allein sollich in uns wirket, darzu er die Predig und das Gehör seines heiligen Worts als ordentlich Mittel und Werkzeug gebraucht* (podkreślenie moje, CN). ...*Conversio ad Deum sit solius Spiritus Sancti opus, qui solus est egregius ille artifex haec in nobis efficiens; interim tamen praedicatione et auditu sancti verbi sui (tanquam ordinario et legitimo medio seu instrumento suo) utitur* (podkr. moje, CN). SD II. BS 912.

jego narzędziom, by pracę uczynić łatwiejszą i współuczestniczyć w Bożym dziele zbawczego tworzenia.

O słowie jako narzędziu Ducha Świętego kilkakrotnie mówi *Solida Declaratio*. Przepowiadanie i słuchanie słowa Bożego są — według niej — „instrumentami Ducha Świętego”⁴⁸, środkami czy narzędziami⁴⁹, urzędem i narzędziem Ducha Świętego⁵⁰, instrumentami czy środkami, którymi posługuje się Duch Święty⁵¹.

Instrumentalno-zbawczy charakter słowa *Solida Declaratio* podkreśliła w pięknym porównaniu go do sieci rybackiej. Bóg przez Ducha Świętego słowem jak siecią przyciąga do siebie wybranych i ratuje ich z siideł szatana⁵².

Tezę schwenkfeldian⁵³, że przepowiadanie i słuchanie słowa nie jest instrumentem, narzędziem i środkiem, przez które Duch Święty poucza, prowadzi do zbawczego poznania Chrystusa, nawrócenia, prawdziwej pokuty, posłuszeństwa..., *Formuła Zgody* napiętnowała i odrzuciła jako zgubny błąd we wierze⁵⁴. Zatem zagadnienie zbaw-

⁴⁸ *Des Heiligen Geistes Werkzeug; Spiritus Sancti instrumenta*, SD II. BS 892, 52.

⁴⁹ *Mittel, media*, jw. 901, 72.

⁵⁰ *Ein Amt und Werk des Heiligen Geistes, ministerium et organon Spiritus Sancti*, jw. 894, 56.

⁵¹ *Heiligen Geistes Werkzeug, instrumenta seu media Spiritus Sancti*, jw. 901, 72. Nadto: Bóg powołuje przez słowo jako przez swój środek (*Gott durch dieses Mittel; per hoc medium, et non alio modo, nimirum per sanctum verbum suum...*), SD II. BS 891, 50; Bóg działa przez słowo jak przez swój środek oraz instrument (*Durch dieses Mittel...*; *Per hoc medium seu instrumentum...*), Jw. 892, 54.

⁵² Schwenkfeldianie (zwani również entuzjastami) wywodzą swoją nazwę od Kaspara Schwenckfelda (1490—1561), reprezentanta lewego skrzydła Reformacji, entuzjasty Lutra, odstepującego jednak znacznie od linii wytyczonej przez Ojca Reformacji. Cechą najbardziej charakterystyczną doktryny schwenkfeldian było swoiste pojmowanie związku między słowem Bożym a Duchem Świętym. Por. R. H. Grützmacher, *Schwenckfeld, Kaspar*, w: *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*, t. 18, Leipzig⁸ 1906, 72—81.

⁵³ *Das aber gesagt wird, niemand komme zu Christo, der Vater ziehe ihn dann, ist recht und wahr. Aber der Vater will das nicht tun ohne Mittel, sondern hat darzu sein Wort und Sakrament als ordentliche Mittel und Werkzeug verordnet, und ist weder des Vaters noch des Sohns Wille, dass ein Mensch die Predigt seines Worts nicht hören oder verachten und auf das Ziehen des Vaters ohn Wort und Sakrament warten solle. Denn der Vater zeucht wohl mit der Kraft seines H. Geistes, jedoch seiner gemeinen Ordnung nach durch das Gehör seines H. göttlichen Worts, als mit einem Netze, dadurch die Auserwählten aus dem Rachen des Teufels gerissen werden, darzu sich ein jeder armer Sünder verfügen, desselbe mit Fleiss hören und an dem Ziehen des Vaters nicht zweifeln soll; denn der H. Geist will mit seiner Kraft bei dem Worte sein und dardurch wirken; und das ist das Ziehen des Vaters.* SD XI. BS 1085, 76 n.

Najpełniejszy wykład o słowie jako instrumentcie Ducha Świętego: SD II. BS 872—912.

⁵⁴ *Dass der Kirchendienst, das gepredigte und gehörte Wort nicht sei ein Mittel, dadurch Gott der Heilige Geist die Menschen lehre, die seligmachende*

czo-pośredniczącej funkcji słowa traktowano jako niesłuchanie doniosły punkt doktryny ewangelickiej. Nie przeprowadza się poważnej dyskusji i nie odrzuca uroczyście drobiazgowych teologicznych. W rzeczy samej, takie lub inne rozwiązanie omawianego problemu rozstrzygało o naturze i doniosłości urzędu kaznodziejskiego. Dla tego sformułowania *Księgi Zgody* na temat słowa, nawet poszczególne terminy, zwłaszcza *Mittel*, *medium* oraz *instrumentum*, należy przyjąć jako dojrzały owoc długotrwałej refleksji i dyskusji najwybitniejszych teologów siedemdziesiątych lat XVI w., owoc, który stał się dziedzictwem Kościołów luterzańskich.

c. „...skuteczny”

Dzięki słowu jako instrumentowi zbawczego działania Duch Święty staje się w nas skutecznym: „...Duch Święty zechciał być w nich (grzesznikach) przez słowo skutecznym...”⁵⁵

Niemiecki oryginał *Solida Declaratio* (z niej pochodzi zacytowany tekst) posłużył się przymiotnikiem *kräftig* (= silny, mocny): Duch Święty dzięki słowu staje się wystarczająco mocny, by nawrócić grzesznika, czyli słowo niejako uzdalnia Ducha Świętego do działania usprawiedliwiającego; bez słowa nie jest On *kräftig*, by dokonać tego dzieła. Przekład łaciński posłużył się przymiotnikiem *efficax*, co stanowi pewną interpretację oryginału, nie zafałszowuje jednak jego myśli; doniosłość funkcji słowa dostrzega w skuteczności, jakiej udziela Duchowi Świętemu.

Przymiotnik *kräftig*, *efficax* w odniesieniu do Ducha Świętego działającego przez słowo, należy do wyrażeń charakterystycznych dla *Solida Declaratio*. Oprócz zacytowanego wyżej miejsca odnajdujemy go trzykrotnie w rozdziale na temat odwiecznego przewidywania wybranych⁵⁶.

Inne księgi *Liber Concordiae* nie określają Ducha Świętego przymiotnikiem „skuteczny”, jednak wypowiadają tę samą myśl: mówią, że Duch Święty działa jedynie przez słowo. Luter w *Dużym Katechizmie* wyostrzył sformułowanie tej myśli nadając jej formę negatywną: gdzie nie ma przepowiadania słowa Bożego,

Erkenntnis Christi, Bekehrung, Buss, Glauben und neuen Gehorsamb in ihnen wirke. Ep XII. BS 825, 22. *Dass der Kirchendienst, das gepredigte und gehörte Wort nicht sei ein Mittel, dadurch Gott der H. Geist die Menschen lehre seligmachende Erkenntnis Christi, Bekehrung, Buss, Glauben und neuen Gehorsamb in ihnen wirke.* SD XII. BS 1097, 30.

⁵⁵ Zob. nota 2.

⁵⁶ *...Wölle kräftig und tätig sein...; ...velle in nobis efficacem esse...;* SD XI. BS 1069, 17; *...der durchs Wort kräftig sein will und wirket...; ...qui per verbum efficaciter operari cupit...;* jw. 1076, 41; *...der heilige Geist durchs Wort kräftig sein... will...; ...Spiritus Sanctus per verbum efficax esse... velit...;* jw. 1072, 29.

tam — według Ojca Reformacji — Duch Święty przestaje działać i wiara wygasa⁵⁷.

2. „Zwyczajna droga”

Zbawcze oddziaływanie Ducha Świętego za pośrednictwem słowa jest normalną drogą, jaką Bóg ustanowił i od której nie odstępował. Bóg nie zwykł działać inaczej: „Pan jednak nie zwykł bezpośrednio wzywać ludzi, ale przez słowo”⁵⁸.

Ekonomię zbawienia Bóg ustalił w odwiecznym swoim dekreście przed stworzeniem świata. Wtedy już postanowił (*bedacht und verordnet hat, decreverit et ordinavit*), żeby wszystko, co odnosi się do naszego nawrócenia dokonywało się w nas mocą jego Ducha przez słowo⁵⁹.

Słowo do tego stopnia stało się „miejszem”, gdzie działa Duch Święty, że *Solida Declaratio* nazwała je „urzędem Ducha Świętego” (*ein Amt des Geistes; ministerium spiritus*)⁶⁰. Nazwa *Ambt*, którą *Księga Zgody* określa stanowisko i funkcję kaznodziei, stosuje się tutaj do słowa Bożego, w którym, z którym i przez które Duch Święty prowadzi ludzi do godności dzieci Bożych.

Zbawienie przez słowo jest normalną drogą (*der ordentliche Weg; via ordinaria*) Ducha Świętego do człowieka. *Epitome* posłużyło się tym określeniem w wykładzie nauki o przeznaczeniu. Interpretując słowa „wielu wezwanych, mało wybranych” (Mt 20, 6; 22, 14) odrzuciło taką wykładnię, według której Bóg nie chce wszystkich zbawić; następnie uczy, że przyczyna potępienia leży w sercu człowieka, który albo w ogóle nie słucha słowa Bożego, albo uprzedziwie nim gardzi, zamyka na nie uszy i serce, a przez to buduje przeszkodę na „zwyczajnej drodze” Ducha Świętego, by nie mógł w nich spełnić swego dzieła...⁶¹

„Droga zwyczajna” znaczy drogę konieczną. Słów „droga zwyczajna” nie należy rozumieć w sensie „na ogół” czy „przeważnie”, co dopuszcza istnienie nadzwyczajnej drogi zbawienia. „Droga zwyczajna” oznacza drogę jedyną. „Bez środków — nie!” (*nicht ohne Mittel; non sine mediis*) jest hasłem *Liber Concordiae*. Bóg nie zbawia bez przepowiadania i słuchania słowa. „Wiara ze słuchania”

⁵⁷ GK II, 3. BS 655, 43. Por. WA 18, 695.

⁵⁸ *Nu berufet Gott nicht ohne Mittel, sondern durch das Wort...; Dominus autem non solet homines immediate vocare, sed per verbum...*, SD XI. BS 1071, 27.

⁵⁹ *...Gott in seinem Rat für der Zeit der Welt bedacht und verordnet hat, dass er alles, was zu unser Bekehrung gehört, selbst mit der Braut seines Heiligen Geistes durchs Wort in uns schaffen und wirken wolle.* SD XI. BS 1077, 44.

⁶⁰ Jw. 1072, 29.

⁶¹ Ep XI. BS 819, 12.

nie dopuszcza przypadku „wiary bez słuchania”⁶². Bóg nikomu nie daje łaski i Ducha Świętego bez „zewnętrznego i uprzedniego słowa”⁶³; Boga nie sposób inaczej uchwycić, jak tylko przez słowo⁶⁴. Jak koniecznie obowiązuje zasada *sola fide*, tak bezwzględnie trzeba przyjąć *solo verbo*⁶⁵. Skoro wiara jest ze słuchania, słuchanie słowa jest niezbędne, a więc „tylko przez słowo” (*allein durchs Wort*), „tylko w słowie i przez słowo” (*allein im Wort und durchs Wort; tantum... per verbum*)⁶⁶.

Zgodnie z raz ustalonym sposobem Bożego działania nikt nie otrzymuje zbawienia bez pośredniczącego słowa. Wstęp do *Formuły Zgody* z 1558 r. wyraził radość, że w Niemczech zajaśniało na nowo światło Ewangelii i słowa Bożego. Po tym stwierdzeniu dodał: „jedynie przez słowo dostępujemy zbawienia”.⁶⁷

Koniecznościowa interpretacja zasady *per verbum* tłumaczy, dlaczego liberalniejsze propozycje schewnkfeldian na temat zbawczego działania Ducha Świętego „bez jakiegokolwiek narzędzia czy instrumentu rzeczy stworzonych” spotkały się z tak energiczną odprawą zarówno *Epitome*⁶⁸ jak *Solida Declaratio*⁶⁹.

Wczytując się w te liczne i wyraźne wypowiedzi *Księgi Zgody* na temat pośrednicząco-instrumentalnej funkcji słowa w dziele zbawienia, myślimy o zasadzie *solus Christus* w jej tradycyjnej, ekskluzywnej interpretacji. J. A. Möhler czuł się zmuszony do przyjęcia tezy o sprzeczności zachodzącej w *Liber Concordiae* między twierdzeniem „sam Bóg działa bezpośrednio na ludzi”, a zdaniem, że „działa On za pomocą zewnętrznego, boskiego, napisanego słowa”.⁷⁰ Nie musimy, jak się wydaje, przyjmować tezy o sprzeczności, która rozdziera wewnętrzne podstawowe księgi symboliczne luteranizmu. Wystarczy przyjąć, że wykluczają one jakiegokolwiek autonomiczne zbawcze pośrednictwo stworzenia (w sensie „samo w sobie”, „samo ze siebie” i „bez Chrystusa”), nie wykluczają natomiast, owszem, stanowczo postulują zbawcze pośrednictwo stworzeń postanowione przez Boga, włączone w jedyne i doskonałe pośrednictwo Chrystusa oraz uzależnione od Ducha Świętego.

⁶² Ep II. BS 777, 4.

⁶³ AS III, VIII. BS 453, 3.

⁶⁴ ACA 4. BS 173, 67.

⁶⁵ Jw. 173, 68.

⁶⁶ Jw.

⁶⁷ *Alleinseligmachenden Wort; per quod solum veram salutem accipimus. Formuła Zgody*. BS 740. *Per hoc medium (verbum) et non alio modo*, SD II. BS 891, 50.

⁶⁸ BS 779, 13.

⁶⁹ BS 872 n; 890, 46. Por. E. F. Fischer, *Autorität und Erfahrung in der Begründung der Heilsgewissheit nach den Bekenntnisschriften der evang.-lutherischen Kirche*, Leipzig 1907, 111.

⁷⁰ J. A. Möhler, *Symbolik*, z. 1, Köln-Olten 1958, 474.

DAS WERKZEUG UND INSTRUMENT DES HEILIGEN GEISTES

Ein Beitrag zur Theologie des Gottewortes.

Die Worte *Das Werkzeug und Instrument des Heiligen Geistes* sind eine Zusammenfassung der Idee der *Liber Concordiae*, der symbolischen Bücher des Lutheranismus, zum Thema des inneren Bundes des Gotteswortes mit dem Heiligen Geist.

Die heilbringende Wirksamkeit des Gottewortes hat nichts von Magie an sich, ihr innerer Dynamismus erklärt sich dadurch, dass der Heilige Geist mit Hilfe des Wortes wirkt, verweist, anruft, zum Gehorsam und guten Taten bewegt, über das Wort Gottes belehrt, in dem Evangelium Gnade und Seligkeit verspricht, bekehrt, die Herzen erneuert, ein neues Leben bewirkt u.s.w. Ohne dem Worte Gottes ist der Heilige Geist heilbringend nicht wirksam, denn, der Ökonomie Gottes gemäss ist das Wort ein unentbehrliches Werkzeug, Instrument, Organ und Amt des Heiligen Geistes. Diesem Instrument verdankt der Heilige Geist seine Kraft. Die Erlösung durch das Wort Gottes bildet den gewöhnlichen Weg zu Gott, wobei „gewöhnlich“ auch „durchaus notwendig“ bedeutet. Das Seelenheil ist ohne dem Werkzeug — Wort — nicht möglich — „nicht ohne Mittel“, „allein durchs Wort“, „non sine mediis“, „tantum per verbum“.

Die Erinnerung an diese instrumental-heilbringende Funktion des Gottewortes ist eine Aufforderung zur Reflektion über die Richtigkeit und Prinzipalität des Grundsatzes *solus Christus*. Haben wir das Recht den Grundsatz „Christus allein“ derart zu interpretieren dass er jede Vermittlung der Geschöpfe ausschliesst, da das Wort als gewöhnliches Mittel auf dem Wege steht, auf dem das heilbringende Wohlwollen Gottes dem Menschen entgegengeht?